

Вероятно двете най-разпространени асоциации, свързани с барута, са: фойерверки и оръжие. За повечето хора той се използва преди всичко за военни цели. Факт е, че след изобретяването и внедряването му във военните действия се появяват огнестрелните оръжия, което, смело може да се каже, коренно променя не само военното дело, а дори целия свят и неговата история. Два любопитни факта стоят в основата на изобретяването на барута. Единият е случайното му откриване, доколкото целта на опитите, при които е създаден, била съвсем различна. Полученият резултат не е търсен преднамерено, защото тези експерименти имали за цел създаването на съвсем друго нещо. В тази връзка се появява и вторият любопитен факт. Целта на опитите, при които в крайна сметка се получава барут, е създаването на „еликсир на младостта“, даряващ безкраен живот и безсмъртие. В това може да се прозреш ирония, защото в търсене на безсмъртие бива създаден барутът, който впоследствие е използван за военни цели, при които са нанасяни изключително тежки поражения на хора, а много от тях дори са загубили живота си. И макар в последните векове широко разпространен да е т.нар. бездимен барут, все пак той има за основа едно от четирите велики китайски открития.

Създаването на барута има тясна връзка с подобряването на античното занаятчийско металолее. При тази дейност хората започнали чисто опитно да разширяват знанията си за химическите и физическите свойства на различните материали, използвани по време на процеса на топене и леење на метал. С това знание векове наред древните китайски алхимици правили опити

Четирите велики китайски открития

БАРУТЪТ

с цел откриването на „еликсир на живота“

който трябвало да осигурява безсмъртие. Опитите за създаване на такава смес, носеща безкраен живот, били неуспешни, но въпреки това алхимиците упорито продължавали своите експерименти. Основна съставка, присъстваща в повечето смеси, била селитрата (още позната като potassium nitrate). В един от своите опити алхимиците смесили сяра, селитра и въглища на прах, което представлявало черен прах, който изгарял бързо и с огромен пламък при запалване. Така се появил първият

барут, наричан на китайски „хуо яо“, което означава „горящо лекарство“. В първоначалния си вид тази смес не горела колкото съвременния барут, защото не съдържа толкова много селитра, но все пак се отделяли много топлина и светлина.

Легендата гласи, че по време на династията Тан (681-907), около 850 г., алхимик, чието име не се е запазило в историята, смесил 75 части селитра с 15 части въглища и 10 части сяра. Тази смес нямала търсените удължаващи живота свойства, но при контакт с открит огън експлодирала, придружена със силен шум и светлина. Текст от това време описва сместа като „... пушещ и искрящ резултат, от който ръцете и лицето (на алхимиците) биват обгорени...“.

Според други исторически материали вещества подобни на барута се появили още преди династията Тан - между 300 г. пр.н.е. и 650 г. пр.н.е. Открити са няколко рецепти за възпламеняеми смеси, но те се отличават по свойства от по-късното откритие. Съществуват хипотези и за

по-ранна датировка, според които династията Хан (206 г. пр.н.е.) също инициирала и подкрепяла изследвания на алхимици за вечния живот, но остава непотвърдено дали се е стигнало до смесването на сяра, селитра и въглищен прах.

Много западни исторически сведения дълги години потвърждаваха, че китайците използвали своето откритие само за фойерверки, но това не е вярно. Първоначално барутът бил използван в малки количества за третиране на кожни заболявания и като дезинфектиращо средство за унищожаване на инсектициди и бактерии. Към края на династията Тан, около X век, вече се използвал и за военни цели - при военни действия били използвани своеобразни експлодиращи бомби, пълни с барут и изстрелвани с катапулт.

Честите войни по време на династиите Сун (960-1279) и Юан (1279-1351) наложили разширената му употреба и позията на известните огнени стрели, правени от бамбукови стъбла и наричани

„ЛЕТЯЩ ОГЪН“

Военните части на династията Сун използвали приспособленията с барут срещу противниците си и най-вече при монголската инвазия. За противниковите войски това предизвикало небивало изумление, като дори било определяно като магия. Причината била, че монгоците за първи път се сблъскали със силата на барута. По-късно отново по време на династиите Сун и Юан в техните армии се появили и други оръжия, ползващи барут, например примитивни ръчни гранати, огнехвъргачки и други.

Първоначално продажбата на селитра на чужденци била забранена с цел запазването на тайната на барута в Китай. След средата на XI в. династията Сун се концентрирала върху изнасянето на технологията за правенето му и в други страни. Знанието за магическата субстанция било пренесено по Пътя на Коприната последователно в Индия и Средна Азия. По време на династията Юан (1279-1351) начинът за правене на барут бил представен и на Арабския свят, а от там това знание бързо се разпространило и на Запад. Първото писмено споменаване на барута в Европа е от 1267 г., а първата цялостна рецепта за експлозивната смес на Стария континент е публикувана тринадесет години по-късно - през 1280 г. По този начин окончателно е сложен край на китайската тайна за барута, което обаче се случва едва 430 години след изобретяването му.

След средата на XIV век барутът ефективно започва да се използва на бойното поле не само в Азия, а и в Европа, което наложило редица революционни промени в правенето на оръжие, а също и в стратегиите и тактиките за водене на военни действия на бойното поле. Благодарение на това откритие и разпространението му из целия свят се създава огнестрелното оръжие. А с неговото внедряване във военните действия революционно се променят начините на водене на битки, както и цялостните концепции във военните стратегии. Войната и военното дело се променят както никога до този момент и както никога след това в историята на света.

Китайското откритие било използвано и с други цели, които ние използваме и на които чисто естетически се наслаждаваме и днес, а именно - фойерверките. Те били създадени от древните китайци, които пълнели с барут бамбукови стъбла и ги поставяли в досег с открит огън. Отделените газове от горящата смес взривявали стъблото на части, отделяйки силен и мощен шум и голямо количество светлина. Различните цветове се получавали като, към барута били добавяни други елементи, които избухват в различни цветове, като стронций, придаващ червен цвят, или пък бром, който оцветявал взривеното вещество в зелено. Това бил първообразът на днешните фойерверки.

Яна МИТЕВА

